

РОБЪРТ ШЕКЛИ

ЦЕНАТА НА ЖИВОТА

Превод от английски: [Неизвестен], 1969

chitanka.info

Керин дойде до извода, че това глупаво настроение всъщност се бе появило у него още през миналата седмица, след самоубийството на Милър. Но констатацията не го избави от смътния, несъзнателен страх, загнездил се някъде в дълбините на съзнанието му. Глупости! Самоубийството на Милър съвсем не го засягаше!

Но защо бе посегнал на себе си този жизнерадостен дебелак? Милър притежаваше всичко, за което заслужава да се живее: жена, деца, добра работа и всички чудеса, създадени от науката на нашия век. Защо го направи?

— Добро утро, драги — рече жена му, когато сядаша за закуска.

— Добро утро, дечица. Добро утро, Били.

Синът измърмори нещо в отговор.

Загадъчна е чуждата душа, рече си Керин, докато набираше върху диска номера на менюто за закуска. Изискана храна приготвяше и сервираше новият автоматичен готвач, производство на фирмата „Авиньон електрик“.

Глупавото настроение не го напускаше; и то в момент, когато Керин искаше да бъде във форма. Имаше свободен ден и очакваше да дойде един инспектор от „Авиньон електрик“. Това беше много важен момент.

Той стана от масата заедно със сина си.

— Всичко хубаво, Били.

Синът кимна мълчаливо, взе чантата си и замина на училище. Керин се замисли: дали и него не го мъчи нещо? Дано да не е така! Стига на семейството един неврастеник.

— Довиждане, деца. — Той целуна жена си, която се готвеше да отива за покупки.

„Във всеки случай тя е щастлива“ — помисли си той, съпровождайки я с поглед до вратата. Чудеше се колко ли пари ще остави в магазина на „Авиньон електрик“.

Погледна часовника си и откри, че до пристигането на инспектора от „А. Е.“ оставаше половин час. Най-добрият начин да се освободи човек от глупавото настроение е да го измие, каза си той и се отправи към банята.

Банята беше някакво блестящо чудо от изкуствена материя и тя възвърна донякъде на Керин изгубения покой. Той хвърли дрехите си в перално-гладачния автомат „А. Е.“ и постави регулатора на душа

малко над делението „освежаване“. По тялото му плисна водна струя, температурата на която надвишаваше с пет градуса нормалната температура на кожата. Превъзходно! А след това — ободряващото разтриване до сухо с автоматичната кърпа „А. Е.“.

Чудесно, мислеше си той, докато кърпичката опъваше и размачкваше всеки мускул. Не може и да не бъде чудесно, досети се той. Автоматичната кърпа „А. Е.“, заедно с прибора за бръснене, струваше тридесет долара плюс лихвата.

И все пак си струва парите, реши Керин, когато бръсначката се плъзна и обра едва поникналата му брада. В края на краищата какво струва животът, ако човек не може да се наслади на тия разкошни предмети?

Когато изключи автоматичната кърпа, кожата му потръпваше приятно. Би трябвало да се чувства великолепно, но не се чувствуваше. Мислите за самоубийството на Милър задълбаха като със свредел мозъка му и нарушаваха спокойствието на почивния му ден.

Тревожеше ли се Керин и от нещо друго? В къщи всичко беше наред. Книжата за идването на инспектора бяха приготвени.

— Не съм ли забравил нещо? — попита се той на глас.

— След петнадесет минути ще дойде инспекторът от „Авиньон електрик“ — прошепна стенният секретар с надпис „А. Е.“, монтиран на ваната.

— Зная. Нещо друго?

Стенният секретар изпраща от натрупаните в неговата памет сведения — цяла купчина дреболии, като поливане на ливадата, проверка на реактомобила, купуване на телешки пържоли за понеделник и тъй нататък, дреболии, за които все не можеше да отдели време.

„Добре, добре. Достатъчно!“ Той позволи на автоматичния прислужник да го облече и скоро неговата кокалеста фигура бе обвита с някакви нови дрехи. Провирайки се сред наредените покрай стената апарати, Керин мина в приемната.

Един бърз поглед към стенните циферблати и прибори го убеди, че всичко в къщата е наред. Съдовете след закуската бяха измити и прибрани, прахът бе изсмукан, подът излъскан като огледало, дрехите на жена му висяха окачени на гардероба, а моделите на ракетни кораби, които синът му правеше, стояха подредени в стенния шкаф.

Хайде, стига си се вълнувал, неврастеник такъв, смъмри се той сам.

Вратата съобщи: „Пристигна мистър Петис от финансовия отдел на «Авиньон електрик».“

Керин се готвеше да заповяда на вратата да се отвори, но забеляза навреме автоматичния барман.

Боже мой, какво ще си помисли човекът!

Автоматичният барман беше производство на фирмата „Кастил мотърс“. Керин го купи в момент на слабост. Инспекторът от „А. Е.“ нямаше да изпадне във възторг от това, тъй като и неговата фирма произвеждаше подобни автомати.

Той замъкна бармана в кухнята и нареди на вратата да се отвори.

— Здравейте, сър. Отлично време, нали? — каза мистър Петис.

Този висок, представителен човек беше облечен в старомоден туид. По ъглите на очите му се сбираха ситни бръчици, като у хора, които често и охотно се смеят. Лицето му светеше в лъчезарна усмивка. Той подаде ръка на Керин и огледа стаята.

— Прелестен дом имате, сър! Прелестен! Знаете ли, аз няма да наруша професионалната етика на фирмата, ако ви съобщя, че вашият интериор е най-красивият в района.

Спомнил си за дългите редици от еднотипни здания в квартала, в съседния квартал и в по-съседния, Керин внезапно почувствува прилив на гордост.

— Е, как е, работи ли апаратурата? — попита мистър Петис, като постави чантата си на стола. — В изправност ли е всичко?

— О, да! — отвърна Керин с ентузиазъм. — Който си има работа с „Авиньон електрик“, не бере грижа за неизправности.

— Фонарът е в ред, нали? Сменя мелодиите всеки седемнадесет часа?

— Можете да бъдете спокоен — отвърна Керин. Досега и през ум не му бе минавало да го използва, но във всеки случай като мебел беше много ефектен.

— А как е стереовизорът? Харесва ли ви програмата?

— Приема безупречно. — Една от програмите той бе видял случайно през миналия месец и тя му се бе сторила поразително свежа.

— Кухнята как е? В изправност ли е автоматичният готвач? Рецептомайсторът все още не е изчерпал изобретателността си, нали?

— Великолепно съоръжение. Просто великолепно.

Мистър Петис продължаваше да разпитва за хладилника, за прахосмукачката, за реактомобила, вертолета, подземния басейн за къпане и стотиците други предмети, закупени от фирмата „Авиньон електрик“.

— Всичко е забележително — каза Керин. Той малко пестеше истината, защото не бе успял да разопакова всички покупки. — Чудесни са.

— Много се радвам — каза мистър Петис с облекчение, облягайки се на стола. — Вие не можете да си представите какви усилия полагаме да задоволим нашите клиенти. Ако стоката ни е несъвършена, можете да я върнете. При връщането ние не задаваме никакви въпроси. Винаги сме готови да угодим на клиента.

— Уверявам ви, че аз ценя високо това, мистър Петис.

Керин се надяваше, че служителят няма да огледа кухнята. Все си мислеше за автоматичния барман на фирмата „Кастил мотърс“, който се връше неуместно между останалите предмети.

— Мога с гордост да ви заявя, че голямата част от жителите във вашия район купуват вещите си от нас — говореше междувременно мистър Петис. — Ние сме солидна фирма.

— А мистър Милър също ли беше ваш клиент? — полюбопитствува Керин.

— Онзи момък, който се самоуби ли? — Петис се намръщи за момент. — Да, беше. Неговият случай ме порази, сър. Аз съм просто зашеметен. Та само преди месец този момък купи от мен последен модел ракетомобил, който на прав път развива триста и петдесет мили в час. Радваше се като дете. А после да направи такова нещо! Е, разбира се, след покупката на ракетомобила неговият дълг понарасна.

— Естествено.

— Но това не променяше нещата. Той имаше всичко. И изведнъж да вземе да се обеси!

— Обесил се?

— Да — каза Петис и отново се намръщи. — Има у дома си всички удобства, а се беси! По всяка вероятност отдавна не е бил добре с нервите.

Намръщената физиономия отстъпи място на обичайната усмивка.

— Но стига за това! По-добре е да поговорим за вас.

Когато Петис отвори чантата, усмивката му стана още по-прелъстителна.

— И така, ето вашия баланс. Вие ни дължите двеста и три хиляди долара и двадесет и девет цента, мистър Керин. Такава е равносметката след вашата последна покупка. Нали така?

— Така е — потвърди Керин. Той помнеше цифрата наизуст. — Вземете поредната вноска.

Той подаде на Петис плик, който инспекторът сложи в джоба си, след като преброи съдържанието.

— Прекрасно. Но знаете ли, мистър Керин, вашият живот едва ли ще стигне, за да изплатите докрай двеста хиляди долара.

— Да, няма да успеея — съгласи се Керин.

Той още не бе навършил четиридесет години и благодарение на чудесата на медицинската наука му предстояха още поне сто години. Но не можеше с годишната си заплата от три хиляди долара едновременно да плаща дългове и да издържа семейство.

— От само себе си се разбира, че ние не бихме желали да ви лишаваме от удобствата, които предлага нашата фирма. Да не говорим за потресавашите изделия, които ще пуснем през следващите години. Вие не ще пропуснете да си ги набавите, нали?

Мистър Керин кимна. Безспорно той желаше да притежава всички нови изделия.

— А какво ще кажете, ако с вас сключим едно малко споразумение? Ако вие поемете задължението, че в продължение на тридесет години след навършване на пълнолетие вашият син ще предава цялата си заплата на нас, ние с удоволствие ще ви отпуснем допълнителен кредит.

Мистър Петис извади от чантата някакви документи и ги сложи пред Керин.

— Трябва само да подпишете, сър.

— Не зная... — каза Керин колебливо. — Сърце не ми дава... Бих желал да помогна на момчето, а не да го обременявам още от самото начало...

— Но нали, драги сър — възрази Петис, — това се прави заради вашия син. Нали той живее тук? Нали се ползува от това великолепие, от тия чудеса на науката?

— Разбира се — потвърди Керин, — но все пак...

— Помислете си само, сър, днес средният човек живее като принц. Преди сто години и най-големият богаташ не разполагаше с неща, които в наше време притежава всеки обикновен гражданин. Вие не трябва да гледате на това задължение като дълг. Всъщност това е влагане на капитал, нали?

— Има такова нещо — отвърна със съмнение Керин.

Сети се за сина си, за неговите модели на ракетни кораби, за звездните карти и чертежи. „Правилно ли постъпвам?“ — помисли си той.

— Какво ви безпокои? — попита бодро Петис.

— Не, аз просто си помислих — каза Керин. — Да поема ангажимент за заплатата на сина си — не ви ли се струва, че това вече е много?

— Много? Драги господине! — Петис избухна в смях. — Вие познавате ли Мелон? Онзи, който живее на края на вашия квартал? Моля ви, не го разпространявайте, но той вече е заложил заплатите на внуците си за през целия им живот. А не разполага още и с половината от нещата, които желае да придобие! Ще измислим нещо и за него. Да обслужваме клиентите — това е наше задължение и ние знаем как да го правим.

Керин въздъхна дълбоко.

— А когато вас вече няма да ви има, сър, всичко това ще стане владение на вашия син.

Така е, помисли си Керин. Синът ми ще наследи всички тия изумителни неща, с които изобилствува нашият дом. И в края на краищата става дума само за тридесет години, а средната продължителност на живота е сто и петдесет години.

Той се подписа, завършвайки подписа си с усукани завъртулки.

— Отлично! — каза Петис. — Между другото, снабдихте ли се с командооператора на фирмата „А. Е.“?

Керин не разполагаше с такова нещо. Петис обясни, че командооператорът е новостта за тази година, най-великото достижение на науката и техниката. Предназначен е за напълно

автоматично почистване и приготвяне на храна. Стопанинът му не помръдва даже пръст.

— Вместо да ходите цял ден из къщата и да натискате разни копчета, вие трябва да натиснете само едно. Забележително изобретение!

Тъй като въпросната новост струваше само петстотин тридесет и пет долара, Керин я поръча, като прехвърли сумата на името на сина си.

Което е вярно, вярно е, мислеше той, съпровождайки Петис до вратата. Някога този дом ще принадлежи на Били. На него и на жена му. Те безспорно ще искат всичко да бъде новичко.

Само едно копче, продължаваше да мисли Керин. Това наистина пести времето.

* * *

След като Петис си отиде, Керин отново седна в регулируемото кресло и включи стереото. Повъртя се малко и разбра, че не му се гледа. Облегна се назад и задрема.

В дълбините на съзнанието, както и преди, нещо не му даваше покой.

— Здравей, скъпи! — пробудил се, той видя, че жена му се е върнала. Тя го целуна по ухото. — Я виж!

Беше си купила халат-сексоусилвател „А. Е.“. Той бе приятно изненадан, че е направила една единствена покупка. Обикновено Лила се връщаше от магазина, натоварена с пакети.

— Великолепен е! — похвали я той.

Тя се надигна, подложи буза за целувка и се закиска. Бе придобила този навик съвсем наскоро от една излизаща на мода стереозвезда. На Керин това не се нравеше.

— Сега ще приготвя вечерята — каза Лила и влезе в кухнята. Керин се усмихна при мисълта, че скоро тя щеше да подрежда вечерята, без да излиза от приемната. Той се облегна отново в креслото и в този момент влезе синът.

— Как е, синко? — попита го топло Керин.

— Добре — отвърна апатично Били.

— Какво има, синко? — Момчето не отговори, загледано в пода с невиждащи очи. — Е, хайде разкажи на татко какво се е случило!

Били седна на сандъка за опаковане и подпря с длани брадичка. Погледна замислено към баща си.

— Татко, бих ли могъл да стана майстор-монтажник, ако пожелаея?

Мистър Керин се усмихна на наивния въпрос. Били непрестанно искаше да стане ту майстор-монтажник, ту летец-космонавт. Монтажниците принадлежаха към елита. Те се занимаваха с поправка на автоматични ремонтни машини. Ремонтните машини вършат всевъзможни неща, но никоя машина не може да поправи машина, която сама изготвя машини. Тогава на сцената излизат майсторите-монтажници.

Но в тая сфера на дейност съществуваше бясна конкурентна борба и само малцина от най-способните успяваха да се сдобият с диплом за монтажник. А момчето, макар и умно, нямаше наклонност към техниката.

— Възможно е, синко. Всичко е възможно.

— Но възможно ли е това да стане с мен?

— Не зная — отвърна Керин с цялата си налична откровеност.

— Пък и не трябва, не ми се ще да ставам майстор-монтажник — каза момчето, разбрало, че са му дали отрицателен отговор. — Искам да стана летец-космонавт.

— Летец-космонавт ли, Били? — намеси се Лила, която влизаше в стаята. — Но нали няма такива?

— Не, има — възрази Бил. — В училище ни казаха, че правителството се готви да изпрати няколко човека на Марс.

— Това го разправят вече сто години — каза Керин, — но досега правителството не е направило нищо.

— Този път обаче ще изпратят.

— За какво ти е притрябвало Марс? — попита Лила, като намигна на Керин — Там няма хубави момичета.

— Момичетата не ме интересуват, искам да отида на Марс.

— Там няма да ти хареса, миличък — каза Лила. — Това е стара противна провинция и там няма въздух.

— Не, има въздух, макар и малко. Искам да отида там — упорствуваше навъсено момчето. — Тук не ми харесва.

— Това пък защо е? — попита Керин, като се изправи от креслото. — Какво още искаш? Нещо не ти достига?

— Не, сър? Аз имам всичко, което ми трябва. — Когато синът го наричаше „сър“, Керин знаеше, че нещо не е в ред.

— Слушай, сине, на твоите години аз също исках да отида на Марс. Привличаше ме романтиката. Аз даже мечтаех да стана майстор-монтажник.

— И защо не стана?

— Е, пораснах. Разбрах, че има по-важни неща. Отначало изплатих дълга, който ми остави моят баща, а след това срещнах майка ти...

Лиля се изкиска.

— ... и поиска да създаде семейство. Същото ще стане и с теб. Ти ще изплатиш дълговете и ще се ожениш като всички други хора.

Били замълча, отстрани от челото си тъмния кичур, същия, какъвто имаше и баща му, и облиза устните си.

— Откога пък аз имам дългове, сър?

Керин започна внимателно да му обяснява. Той разказа за нещата, които са необходими за цивилизования живот на всяко семейство, и за това, колко струват тия вещи. По какъв начин става заплащането им. Как се е появил обичаят синовете, достигнали пълнолетие, да поемат върху себе си част от дълговете на своите родители.

Мълчанието на Били дразнеше Керин. Като че ли момчето го упрекуваше. А той се бе трудил години наред като роб, за да достави на това неблагодарно хлапе целия този комфорт!

— Синко — произнесе рязко той, — ти си учил в училище история, нали? Добре. Тогава ти знаеш как е било в миналото. Войните например. Би ли ти се искало да те карат да воюваш?

Момчето не отговори.

— Или може би искаш да превиваш гръб по осем часа на ден и да вършиш работа, с която се справят машините? Ти си заобиколен от чудесата на изкуството и науката. Най-изтънчената музика, най-хубавите книги, най-великите творения на изкуството са в твоите ръце. Трябва само да натиснеш копчето. — Гласът му омекна. — Е, какво мислиш по тоя въпрос?

— Просто си мисля как ще отида сега на Марс — отвърна момчето. — Искам да кажа, с тия дългове... Няма да ми разрешат да замина.

— Разбира се, че няма.

— Освен ако се вмъкна в ракетата скришом.

— Но ти няма да направиш това.

— Разбира се, че няма — рече момчето, но гласът му не беше много уверен.

— Ти ще останеш тук и ще се ожениш за някое чудесно момиче — подхвана майката.

— Разбира се, че ще остана — отвърна Бил — Разбира се. — Неочаквано той се усмихна. — Аз просто тъй си говорех за Марс. Просто тъй.

— Много се радвам — рече Лила.

— Забравете какво ви набъбрих — помоли Бил с измъчена усмивка. Той стана и презглава хукна нагоре.

— Сигурно отива да поиграе с ракетите — каза Лила. — Ей, че дяволче?

Вечеряха спокойно, а след вечерята мистър Керин се приготви да отива на работа. През този месец той беше нощна смяна. Целуна жена си, седна в ракетомобила и сред оглушителен рев се отправи към завода. Автоматичната врата позна Керин и се разтвори. След като паркира ракетомобила, той влезе в зданието.

Автоматични стругове, автоматични преси — всичко беше автоматично. Заводът беше огромен и светъл; машините бръмчаха тихо — те вършеха работата си и я вършеха добре.

Керин се приближи към монтажния конвейер за автоматични перални машини: трябваше да поеме смяната.

— В ред ли е всичко? — попита той.

— Разбира се — отвърна сменящият се. — Цялата година няма никакъв брак. В тези нови модели е вграден глас, а не сигнални лампи, както в старите.

Керин седна на освободеното място и зачака пристигането на първата перална машина. Работата му бе възплащение на простотата. Той седеше на едно място, а край него преминаваха машините. Той натискаше копчето им и проверяваше дали са в ред. Всичко беше в

неизменен ред. Преминали през неговия контрол, машините се отправяха в опаковачното отделение.

По дългите ролкови шейни допълзя първата машина. Керин натисна копчето за включване.

— Готова за пране! — каза пералната машина.

Керин я изключи и я пусна да върви нататък.

Това момче, помисли си Керин, няма ли да се уплаши от отговорността, когато порасне? Ще стане ли зрял човек, ще заеме ли мястото си в обществото? В това Керин се съмняваше. Момчето беше роден бунтовник.

Но тази мисъл не го разтревожи особено.

— Готова за пране! — преминаваше друга машина.

Керин си спомни за Милър. Този жизнерадостен човек вечно мечтаеше за другите планети, постоянно се шегуваше, че ще полети към някоя от тях и ще я сложи в ред. Но той не отлетя никъде. Той свърши със себе си.

— Готова за пране!

Предстояха му осем часа работа. Подготвяйки се за това, той отпусна ремъка си. Осем часа щеше да натиска копчета и да слуша как машините докладват своята готовност.

— Готова за пране!

Той натисна изключвателя.

— Готова за пране!

Мислите на Керин блуждаеха някъде далеч, защото работата му не изискваше особено внимание. И едва сега той разбра какво го гнетеше непрекъснато.

Беше му неприятно да натиска тия копчета.

Публикувано във вестник „Орбита“, броеве 29, 30/1969 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.